

ՄԱՐԴՈՒ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՀԵՏ ԱՌՆՉՎՈՂ ՀԱՐՑԵՐ

Վեցերորդ օրը մարդու ստեղծումովը Աստծու ստեղծագործությունը հասնում է իր լրման: Նախորդ բոլոր ստեղծագործությունների ընթացքում Աստված հրամայել էր. «Եղիցի՛ լոյս... և եղև այնպէս»: Մարդն ստեղծելիս, սակայն, Աստված նախ հայտնում է իր մտադրությունը. «Հորինենք մարդիկ մեր պատկերի նմանության համաձայն»¹:

Զարմանալի է թվում այն, որ Աստված հիշյալ նախադասության մեջ հոգնակի է խոսում և ապա «մարդ» (էբրայեցերեն—Ադամ) բառը առանց որոշիչ հոդի, անորոշ ձևով է հանդես գալիս:

Հարց է ծագում, թե ինչո՞ւ Աստված հոգնակի է խոսում, կամ ո՞ւմ հետ է նա խորհրդակցում: Ըստ ոմանց սրանից բազմաստվածություն է բուրում: Բաբելոնյան առասպելներում էլ աստվածները նախքան մարդն ստեղծելը՝ միմյանց հետ են խորհրդակցում:

Քրիստոնյան պիտի ասի՝ այստեղ քողարկված կերպով առկա է ս. Երրորդության խորհրդող:

Ոմանք պիտի պնդեն, թե Աստված՝ թագավորների հատուկ հոգնակի ոճն է գործածում (*pluralis majestatis*): Ուրիշներ պիտի ասեն սա այն հոգնակի ձևն է, երբ մարդ ինքն իր հետ խորհրդակցելիս օգտագործում է այս հոգնակի ձևը (*pluralis deliberationis*):

¹ Ի տարբերություն «Բարա» ստեղծել բայի՝ վերոհիշյալ նախադասության մեջ գործածվում է «ասա» հորինել, շինել, կառուցել բայը: Գրաբար բնագիրը թե «բարա»-ն և թե «ասա»-ն ստեղծել է թարգմանել:

Արդի աստվածաբաններից ոմանք պիտի հաստատեն, թե Աստված մարդն ըստեղծելիս աստվածային բոլոր գործությունների, ներառյալ հրեշտակների, մասնակցությունն է հրավիրում, քանի որ ստեղծվող մարդը հիշատակված մյուս բոլոր արարածներից տարբեր է. նա օծոված է բանականությամբ և մանավանդ իշխելու կարողությամբ:

Առաջին վարկածը, թե բազմաստվածությունը հետքեր է թողել Ս. Գրքի սույն համարում՝ հերքվում է նրանով, որ Ծննդոց գրքում պատմվող ամբողջ ստեղծագործությունը բացահայտ կերպով «դիստանց» է պահում արևելյան հին առասպելներից, մանավանդ երբ շեշտվում է միաստվածությունը: Վերջապես քահանայական գրիչը², որն ուսուցողական բնույթ ունի, չի կարող հանդուրժել որևէ հիշատակման, որը բազմաստվածության հետ կապ ունի: Եբրայական մտածելակերպն էլ Աստծու (Էլոհիմ) կողքին այլ աստված չի ճանաչում: Մյուս կողմից վերոհիշյալ համարը նախ եզակիով է սկսվում. «և առաց Աստուած. Յօրինենք...»:

Երբ ակնարկվում է Ս. Երրորդության մասին՝ պետք է ասել, թե սա քրիստոնեական հավատքի հատուկ մի բացատրություն է, որը խորթ է եբրայական տեսակետին, որովհետև վերջինիս պակասում է Ս. Երրորդության ճանաչումը:

² Քահանայական գրիչն կամ աղբյուրին է պատկանում Ծննդոց գրքում հանդես եկող ստեղծագործության առաջին պատումը: Գոված շուրջ 580 թ. ճ.Ք.:

Թագավորների հոգնակի ունին էլ քահանայական գրիչը ծանոթ չի կարող լինել, որովհետև սույն plural majestatis-ը ավելի ուշ շրջանի է պատկանում և պարսկական մտածելակերպի արդյունքն է, որի օրինակը առաջին անգամ լինելով հանդիպում ենք Եզրաս գլուխ Բ-ի 26-րդ համարում:

Թեև վերջին երկու վարկածներն էլ իրենց կողմնակիցներն ունեն արդի աստվածաբանների մեջ, սակայն նախապատվությունը տրվում է երրորդին, որովհետև եբրայական մտածելակերպին խորթ չէ աստվածային գործությունների, ինչպես նաև հրեշտակների՝ գոյությունը: Այս մասին Ծննդոց Թ, 22-րդ համարի մեջ գրված է, թե «ամա Ադամը մեզանից մեկի նման եղավ՝ ճանաչելով բարին ու չարը», այսինքն՝ նա նմանվեց հրեշտակներից մեկին և իր անկումից հետո էլ բարուն հետևելով՝ կարող է լինել մի հրեշտակ: Գ. Թագ. ԻԲ, 19-րդ համարում Միքիա մարգարեն ասում է. «Արդարև տեսա Իսրայելի Տեր Աստվածը Իր աթոռի վրա նստած և երկնային ամրոջ զորքերը աչ և ձախ կողմերից նրա շուրջը»: (Այս մասին տես նաև Յովթի Ա գլխում և հատկապես Եսայի գլխի 2):

Ինչ վերաբերում է «աղամ», «մարդ» բառին՝ այն առանց որոշիչ հոդի է հանդես գալիս և նրանով՝ Ս. Գիրքը նկատումիս ամբողջ մարդկությունը: Մարտին Լուտերը սույն բառը ուղղակի հոգնակի ձևով «մարդիկ» է թարգմանել:

Պետք է ասել թե անոնիկ շրջանի գրականության մեջ Ս. Գիրքն է առաջինը, որ պատասխանում է այն հարցին, թե ո՞վ է մարդը: — Մարդն Աստծու պատկերին նմանությունն է:

Սակայն «մեր պատկերի նմանության համաձայն»՝ արտահայտությունը չի նշանակում ուղղակի Աստծու պատկերով: Պատկերը ինքնին մի պատճենն է, իսկ պատկերի նմանությունը՝ պատճենի պատճենը: «Նմանությունն համաձայն» արտահայտությունը տկարացնում է մարդու Աստծոն պատկերի հետ ունեցած նույնությունը:

³ Հայերեն գրաբար օրինակը բևե իզակի ձևն ունի, սակայն եբրայական բնագիրը պահել է հոգնակին, որտեղ սույն համարը համապատասխանում է Եզր. Գ, 18-ին և այսպես թարգմանվում, «Ենդ յղուած ձեր գիրքը»: Գրաբարն ունի. «Ինն գրուած ձեր նամակը»:

⁴ Եբրայեցիներն «հաղամանու կաղամութանու» հայերենում թարգմանվում է. «մեր պատկերի նմանության համաձայն»:

Սակայն ի՞նչ է Աստծոն պատկերի նմանությունը և ինչո՞ւմն է կախում դրա հետ մարդու ունեցած նմանությունը:

Իծրախտարար Ծննդոց գիրքը պարզապես հաղորդում է մեզ տվյալներ ստեղծագործության մասին՝ առանց որևէ մեկնաբանության: Դրա համար էլ այնտեղ ոչ մի ակնարկություն չկա հիշյալ հարցերի լուծման առնչությամբ:

Եբրայեցիներն «պատկեր» (սլլըմ) բառը նշանակում է մի իսկական պատճեն, ինչպես որևէ անձին քանդակը կամ արձանը նրա իսկական պատճենն է: Արևելյան ազգերի տեսակետից մանավանդ, երբ որևէ մեկի պատկերը գծվում կամ քանդակվում է՝ այն ստանում է նաև տվյալ անձի էությունից ինչ-որ մի բան, ինչպես օրինակ Օրթոդոքս եկեղեցիների իկոնների պարագան է: Այս իսկ պատճառով Հին Կտակարանում արգելվում է Աստծու պատկերը կամ արձանը հորինելը (տես Ելից Ի, 4, ԼԴ, 17):

Կարելի է ասել, թե մարդու բնական երևույթը նման է Աստծու, մանավանդ որ Ծննդոց Ե, 3-րդ համարում կարդում ենք թե Ադամը մի Սեթ անուն որդի ծնեց նման իր պատկերին, կերպարանքին (խոսքը բնական երեկության մասին է):

Հարցի պատասխանը «ոչ» է: Համաձայն պրոֆ. Հ. Գրոս-ի՝ Հին Կտակարանում ոչ մի տեղ կարելի չէ գտնել Աստծոն մարմին ունենալու մասին մի ակնարկություն՝ չնայած Աստծոն վերաբերյալ մարդակերպ պատկերացումը ներկայացնող հատվածների առկայությանը: Ինչ վերաբերվում է Ծննդոցի հինգերորդ գլխում եղած արտահայտությանը՝ պետք է ասել որ սույն նմանությունը, իհարկե, բնական երևույթի մասին է, որովհետև ի տարբերություն աստվածային ստեղծագործության՝ մարդը ծնվում է իր տիպարի ստեղծագործության հետևանքով:

Մյուս կողմից, սակայն, բավարար չի ասելը, թե Աստծու պատկերի նմանությունը կախում է մարդու ունեցած քանակականության կամ հոգու մեջ, որն ավելի արևմտյան մտածելակերպի արդյունք է, այլ այդ նմանությունը Աստծու Տիրությանը կամ իշխանությանը բաժնեկից լինելու մեջ է կախում: Ավելի պարզ ասած.—Մարդն Աստծոն նման իշխելու կարողություն ունի. նրա քանակականությունը նրան զանազանում է մյուս ստեղծագործություններից և նրանով միայն կարելի չէ նմանեցնել նրան Աստծուն, սակայն նրա ունեցած

⁵ H. Gross, Lex Tua Veritas էջ 91:

իշխելու ունակությունը համապատասխանում է աստվածայինի հետ: Եթե լրիվ ընթերցենք Ծանոց Ա, 26-րդ համարը՝ կտեսնենք թե Աստված իշխելու է կոչում մարդը. «և նրանք թող իշխեն ծովի ձրկների, երկնի թռչունների և անասունների, նաև ամբողջ երկրի և նրա վրայ սողացող սողունների վրայ»: Իսկ Սաղմոս Ը 5—6-րդ համարները կարելի է վերոհիշյալի լավագույն արտահայտությունը նկատել.

«Ո՛վ է մարդը, որին դու հիշես
կամ մարդու որդին, որին դու այցելես,
— Աստծուց փոքր ինչ նվազ ստեղծեցիր
փառքով և պատվով նրան պսակեցիր»:

Վուգատան և Եօթանասնիցը «Աստված» բառի փոխարեն «հրեշտակ» ունեն, սակայն եբրայական բնագրում «Աստված» է: «Փառքով և պատվով նրան պսակեցիր» արտահայտությունը ինքնին ցույց է տալիս, թե Աստված ինչ իշխանությամբ է օժտում մարդը: Այսպիսով նա դառնում է Աստուծո պատկերի նմանությունը:

Հիմնադրում, երբ մի գորավար մի քաղաք գրավելու լինե՞ր՝ կկանգնեցնե՞ր աշտեղ նաև իր արձանը, որպեսզի ժողովուրդն իմանար, թե այդ շրջանի իշխողը ինքն է. այսպիսով, երբ երկրի վրա հաստատվում է արարիչ Աստծու պատկերի (նմանության) մարդը՝ նշանակում է թե մարդն է այստեղ իշխողը, սակայն նրա այդ կարողությունը բարեբախտաբար Աստծու կարողության մի նմանությունն է լինի:

Քանի մարդը մասնակից է աստվածային արժանիքի, դրա համար էլ որևէ դեպքում չի կարելի խոցել նրա մարդկային արժանիքը, իսկ ով այդ բանը կատարի՝ պետք է պատժի ենթարկվի: Այս է պատճառը երբ քահանայական գրչի հատուկ մի ուրիշ հատվածում գրված կա. «Ով մարդկային արին թափի՝ նրա արեան փոխարեն իր արինը թող թափուի» (Ծանոց. Թ, 6):

Քրիստոնեական տեսակետից Քրիստոսն է Աստծու կատարյալ պատկերը (Եբր. Ա, 3): Քրիստոնյան պետք է ջանք թափի կատարելագործելու իր աստվածային պատկերը (Պողոս. Գ, 8—10)՝ այսինքն ձգտելու բարուն և աստվածայինին:

Աստված սեռական տարբերությամբ է ստեղծում մարդկանց, միաժամանակ թե՛ մարդը և թե՛ կինը Աստծու պատկերի նմանությամբ են ստեղծվում. սրանով կարելի է նաև բացատրել թե ֆիզիքական նմանություն գոյություն չունի մարդու և Աստծու միջև, որովհետև Աստված վեր է սեռականությունից և եբրայական մտածե-

լակերպին բացարձակ խորթ է Աստծու կին կամ զավակ ունենալը:

Վերջում Աստված օրհնում է նրանց, այսինքն՝ մարդկանց ասելով «Աճեցե՛ք և բազմացե՛ք ու ձեզանով լցրե՛ք երկիրը և այն ձեզ հպատակեցրե՛ք: Նաև իշխեցե՛ք ծովի ձկների, երկնի թռչունների...»:

«Օրհնությունը» ի տարբերություն անեծքի՝ կյանքի գորացման, պողաբերության և երկարաձգման մաղթանք է, սա արտահայտվում է նաև օրհնությունը բնորոշող խոսքերով:

Ի տարբերություն հեթանոսական մտածելակերպի, որի համաձայն սերնդագործությունը կամ պողաբերությունը վերագրվում էր պողաբերության դիցուհուն՝ ինչպես օրինակ քանանացիների մոտ Աստարտ-ին, հայերի մոտ Անահիտին, Ս. Գրքում պողաբերությունը ուղղակի Աստուծո օրհնության արդյունքն է: Սերնդագործությունը ինչքան էլ հրաշալի լինի, ինչքան էլ անքննելի լինի՝ մնում է Աստծու օրհնության և հրամանի արդյունքը: Այս իսկ պատճառով ամուսնացյալ մարդկանց պարտականությունն է ստեղծագործելը, Աստուծո պատվերին հնազանդելը, դրա համար էլ սուրբ և պատվական է ամուսնության խորհուրդը:

Այնուհետև Աստված մարդուն, ինչպես նաև կենդանիներին, բուսականությունը տալիս է որպես սնունդ: Մարդկանց սննդի ցուցակում կենդանիների միսը գոյություն չունի. չի ակնարկում կենդանի սպանելու կամ արյուն թափելու մասին: Վերջապես երկուն էլ, մարդն ու կենդանին, միմյանց սեղանակից են: Այս պարագան այն դրախտային երևույթն է մատնանշում, երբ դեռևս երեք արյուն չէր թափված, երբ դեռևս մարդու, Աստծու և ստեղծագործության միջև եղած ներդաշնակությունը մեղքի հետևանքով չէր խախտված:

Պիտի հաստատվի՝ արդյոք վերստին դրախտային այդ ներդաշնակությունը. այս մասին մենք քրիստոնյաներս լավատես ենք և հույս ունենք, որ Եսայի մարգարեի խորհրդանշական խոսքերը իրականության են վերածվելու.

«Այն ատեն գալլը գառի հետ պիտի
բնակուի,

ինձը ուլի հետ պիտի մակաղի,
հորթն ու առիծը միասին պիտի

արածեն,

նրանց վրայ կարող կլինի հսկել մի
պատանի:

Կովն ու արջը իրար հետ պիտի
ընկերանան

ու նրանց ձագերը իրար հետ պիտի
 շրջեն:
 Առիծը եզան նման յարդ պիտի անարակի,
 և ծծկեր երեխան իծերի քնի առաջ պիտի
 խաղայ
 ու նա իր ձեռքը օձերի այդ քնի մէջ
 պիտի երկարի:
 Մարդն ալևս պիտի չմեղանչի,
 և իմ սուրբ լերան բովանդակ տարածքի
 վրայ
 ոչ մի ունիւր նա պիտի գործի.
 որովհետև Աստուծոյ անաշուղտութեամբ
 լցուեց ամբողջ երկիրը
 այնպէս, ինչպէս ջուրը ծովն է լցրել»:
 (Եսայի ԺԱ, 6—9. քարգմանութիւնը
 համաձայն էրր. քնագրի):

Ջրհեղեղից հետո քահանայական միւս-
 նույն գրչին պատկանող հատվածում, Աստ-
 ված կենդանիներն էլ մարդկանց համար
 սահմանում է որպէս կերակուր (Ծննդոց.
 Թ-րդ գլուխ): Սրանով մարդը լինում է
 քաղաքական իշխանը կենդանական աշ-
 խարհի վրա:

Մյուս կողմից այստեղ հայտնի է դա-
 նում նաև, որ Աստված սկզբից ի վեր,
 նույնիսկ մարդու անկումից հետո, երբեք
 իր գորգորոտ խնամքից չի անտեսում
 մարդուն՝ տալով նրան այն ամենը ինչ որ
 հարկավոր է նրա ապրուստի համար:
 Դրա համար էլ մարդու գոյության քաղաք-
 ձակ նպատակն ու իմաստը պետք չէ լինի
 ապրուստի հոգսը: Քրիստոսն ասում է. «Զե՛
 որ կեանքն աւելին է, քան կերակուրը, և
 մարմինը՝ քան զգետը» (Մատթ. 2, 25), և

վերստին մատնանշելու համար Աստու-
 խնամքը՝ ասում է. «Այսուհետև հոգ մի ա-
 րեք ու ասեք՝ ինչ պիտի ուտենք կամ ինչ
 պիտի խմենք կամ ինչ պիտի հագնենք,
 որովհետև հեթանոսներն են այդ բոլորը
 որոնում. քանի որ ձեր երկնաւոր հայրը
 գիտէ, թէ այդ բոլոր ձեզ պետք է: Եւսի՛
 խնդրեցէք Աստուծոյ թագաւորութիւնը և
 նրա արդարութիւնը, և այդ բոլորը ձեզ
 աւելիով տրուի» (Մատթ. 2, 31—33): Այս
 նշանակում է, թե Աստված ապրուստի
 համար տվել է մարդուն պետք եղածը:
 Մարդուն կմնա խելացիորեն օգտվել այդ
 բարիքներից: Իսկ թե աշխարհի ինչ-
 ինչ անկյուններում սույից մարդիկ են մա-
 հանում՝ այդ չի նշանակում թե Աստված նը-
 րանց համար ապրուստի քաժին չի հաճել:
 Մարդն է այստեղ մեղավորը, մարդու ըն-
 չաքաղցությունը խլում է նաև աղքատի
 քաժինը կամ նրան չի տալիս զարգանալ և
 տնտեսությունը զորացնելու հնարավորու-
 թյուն: Սրա լավագույն օրինակը մեզ տվե-
 ցին գաղութարարները՝ կողոպտելով թե-
 րաճ երկրների հումքերը և շահագործելով
 խեղճ քնակչությանը: Կա նաև ավելի սար-
 սալեղին, գերարտադրության հետևանքով
 չիջեցնելու համար շուկայի գները՝ մարդիկ
 նույնիսկ դիտմամբ փչացնում են արդյու-
 նաբերության մի զգալի մասը, իսկ կան
 նաև սցնպիսիք, ովքեր շուայում են ամեն
 ինչ, մսխում են և վատնում առանց նկա-
 տի առնելու աղքատության մեջ տառա-
 սյող մարդկանց:

ՀԱԿՈՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԳԸԸՆԾՅԱՆ

